

Brandströmska skolan Nylöse
Ambrosiegatan 1
402 52 Göteborg

2010-05-20
1 (19)
Dnr: 40-2009:1774

Kvalitetsgranskning av Brandströmska skolan Nylöse i Göteborgs kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av undervisningen i Brandströmska skolan Nylöse. Syftet har varit att bedöma kvaliteten i undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen gällande läsprocessen. Granskningen har omfattat skolornas årskurser 4-6. Skolinspektionen har granskat om:

- skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen i svenskämnet och i de naturorienterande ämnena
- skolan genomför undervisning i svenska och i de naturorienterande ämnena i sådana kommunikativa sammanhang som främjar elevernas kontinuerliga läsutveckling

I begreppet läsprocessen i undervisningen ingår i denna granskning att eleverna får möjlighet att läsa, tala, lyssna och skriva med syfte att utvecklas så långt som möjligt i sin läsutveckling. De kommunikativa sammanhangen handlar om att samtliga elever ges möjlighet att uttrycka sina reflektioner och erfarenheter av lästa texter i ett socialt sammanhang.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektorn behöver vidta åtgärder så att:

- skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionen följer upp de bedömningar som granskningen resulterat i. Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. den 20 augusti 2010, ska Brandströmska skolan Nylöse lämna en redovisning till Skolinspektionen i Göteborg. Redovisningen ska beskriva de åtgärder skolan vidtagit och en plan för det fortsatta arbetet.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten. Övriga skolrelaterade regelbrister som eventuellt framkommit vid granskningen har rapporterats muntligt till rektorn. Skolinspektionen kommer också att följa upp dessa regelbrister vid nästa tillsyn.

Skolinspektionens granskning av Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4 - 6 i Brandströmska skolan Nylöse i Göteborgs kommun

Bakgrund

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen avseende läsprocessen för årskurserna 4-6. Granskningen har berört 31 skolor i 24 kommuner under perioden oktober till december 2009. Av de 31 skolorna är 27 kommunala och 4 fristående skolor. Brandströmska skolan Nylöse i Göteborgs kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionens övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningens samtliga berörda skolor redovisas i Skolinspektionens rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Kvalitetsgranskningens syfte

Den här granskningen syftar till att undersöka om skolan främjar alla elevers läsutveckling genom att skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen. Granskningen ska också undersöka om eleverna får möjlighet att utvecklas i ett kommunikativt sammanhang – dvs. att eleverna får ge uttryck för sina reflektioner och erfarenheter av

texter i ett socialt sammanhang. Brister i de berörda skolorna ska uppmärksammas så att skolorna kan förbättra undervisningen när det gäller läsprocessen, med högre måluppfyllelse som följd.

Bakgrunden till denna granskning är att forskning och andra utvärderingar har pekat på försämringar över tid gällande läsprocessens del i undervisningen. De försämringar som framkommit handlar bland annat om hur undervisningen utformats. Dessutom har förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet ifrågasatts. Slutligen har elevers resultat i relation till deras läsning blivit sämre.¹

Granskningens bedömningsområden presenteras nedan. Därefter redogörs för de bedömningar och iakttagelser som Skolinspektionen gjort av Brandströmska skolan Nylöse. Inledningsvis bedöms undervisningen i svenskämnet och därefter följer en bedömning av skolans undervisning i de naturorienterande ämnena. Samtliga områden och kriterier bedöms. I de fall där Skolinspektionen anser att åtgärder behöver vidtas från skolans sida framkommer detta i strecksatser under bedömningstexten. Skolinspektionens bedömningar grundar sig i författningsstöd såväl som forskningsstöd. Tillsammans utgör de underlag för hur skolan bör arbeta med läsprocessen i undervisningen. Det författnings- och forskningsstöd som granskningen vilar på återfinns som bilaga till detta beslut.

De bedömningar som Skolinspektionen har gjort utgår från analyser av olika dokument från skolan. Vidare har en enkät till de lärare som undervisar i svenska och naturorienterande ämnen i årskurs 4-6 använts. Två inspektörer har besökt skolan i fyra dagar och intervjuat rektorn/rektorer, lärare och elever. Dessutom har inspektörerna genomfört klassrumsobservationer. Besöket på Brandströmska skolan Nylöse gjordes den 24-27 november 2009.

Bedömningskriterier

Skolinspektionen bedömer undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån följande bedömningsområden och kriterier:

1. *Organisation av undervisningen:*
 - skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
 - skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
2. *Bearbetning av och kommunikation kring texten:*

¹ För ytterligare bakgrund med tillhörande referenser, se Skolinspektionens övergripande rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms

3. *Miljö och förutsättningar för undervisningen:*

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- skolans resultat i ämnet svenska och naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Brandströmska skolan Nylöse

Brandströmska skolan Nylöse är en fristående grundskola i Göteborg, med Stiftelsen för kristen skolverksamhet som huvudman. Den inryms i Nylöseskolan i stadsdelen Gamlestaden och är tvåparallellig med sammantaget 323 elever. Enligt rektorn har skolans elevunderlag förändrats på ett sådant sätt att skolan mottagit elever med icke-nordisk bakgrund från 36 procent till 79 procent under de senaste fem åren. Vid inspektionstillfället har 86 procent av eleverna i de aktuella klasserna annat modersmål än svenska. Detta har bland annat lett till att skolan låtit all personal genomgå kompetensutbildning i svenska som andraspråk.

Skolan uppger att skolledningen består av rektor, studierektor och biträdande rektor.

Lärarna är dels indelade i två vertikala spår med F-9 perspektiv, förskoleklass och årskurserna 1-9, dels bildar de separata arbetslag, F-3, 4-6 och 7-9.

Eleverna i årskurserna 4-6 är fördelade i två vertikala spår med tre klasser i vardera spåret. Spåren är uppbyggda så att de lärare som undervisar i klasserna bildar ett team och varje team har en specialpedagog knuten till teamet. Lärarna i teamet har mentorsansvar för en grupp elever i varje årskurs.

Läsprocessen i svenska

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna i huvudsak ges möjlighet till kommunikation och samarbete och att undervisningen organiseras och genomförs så att eleverna utvecklas efter sina behov. Granskningen visar dock att kvaliteten inom dessa områden varierar på skolan. Detta bör uppmärksammas så att alla elever ges en likvärdig utbildning av god kvalitet. Elevernas reella inflytande och medverkan i planeringen av undervisningen bör förbättras.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i Brandströmska skolan Nylöse är varierad och läsning av texter förekommer på olika sätt. Undervisningen bedrivs i helklass, i grupp, i par och som enskilt arbete. Eleverna uppger att det vanligaste sättet att arbeta i svenska är enskilt.

Elevernas möjlighet till kommunikation av lästa texter sker huvudsakligen i helklass när läraren leder undervisningen och ställer frågor till texten och eleverna svarar. När eleverna är organiserade i par eller i grupper ges även möjlighet till att uttrycka tankar och åsikter.

Vid granskningsbesöket arbetade ett av teamen med ett tema "Staden", som spänner över slöjd, matematik, naturorienterande ämnen, samhällsorienterande ämnen och svenska.

Elevernas medverkan i planering av undervisningen är i stort begränsad till att de får önska och bestämma val av egen bänkbok.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Brandströmska skolan bedriver överlag en god undervisning i svenska och det finns en medvetenhet kring läsprocessen roll för elevernas läsutveckling. Eleverna möter olika

slags texter. Granskningen visar att lärarna i högre grad bör anpassa texter till varje elevs utvecklingsnivå, särskilt för elever som behöver extra utmaningar.

Lärarna förbereder eleverna väl inför läsning av en text och använder därefter många olika sätt att bearbeta texten för att nå fördjupad förståelse.

Elever bör i större utsträckning ges möjlighet att diskutera texters innehåll utifrån egna erfarenheter och kunskaper med varandra samt även ges möjlighet till att för att öka sin förståelse använda olika gestaltungsformer som bild, drama.

Skolan följer upp elevernas kunskapsutveckling i svenska och därmed även elevernas läsutveckling och skriftliga omdömen ges.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

I svenskundervisningen i Brandströmska skolan Nylöse ges eleverna möjlighet att möta olika slags texter. Detta sker dels genom läsning av texter i läroböcker, dels genom läsning av skönlitterära texter. I läsundervisningen förekommer högläsning av lärare och av elever samt tyst läsning. I en del klasser kan de elever som inte önskar läsa högt "passa".

I de flesta klasserna läser lärarna högt i en kapitelbok eller avsnitt ur Bibeln i början av lektionerna och i samband med högläsningen kan eleverna i en del klasser få rita. Det är vanligt att eleverna har högläsningssläxa, att läsa hemma för en vuxen 15 minuter varje kväll.

Den största delen av läsningen består av att eleverna läser tyst. Eleverna läser tyst i samband med undervisning av läsförståelse, genom läsning i en lärobok och när eleverna läser skönlitterära böcker. Skönlitteratur läses antingen i böcker som ingår i ett speciellt lästema eller i de böcker eleverna själva valt att ha som bänkbok. Att läsa i bänkboken är den mest förekommande formen av läsning och den äger rum vid ett flertal tillfällen varje vecka.

Hur mycket lärarna arbetar med förförståelsen av en text varierar mellan olika klasser på skolan. När lärarna arbetar med att utveckla elevernas förförståelse skapas den i stor utsträckning i helklass, där läraren i arbetet kan ta stöd av bilder, tankekartor, världskarta samt öppna frågeställningar. Läraren kan även ha en genomgång av innehåll och

ord och begrepp innan eleverna läser texten men även efter att eleverna läst texten. Det förekommer också, som eleverna beskriver, att de "bara tar upp boken och börjar läsa och sen berättar läraren vad vi ska göra". Detta gäller framförallt då eleverna läser i sina egna skönlitterära böcker.

I arbetet med att bearbeta texter beskriver lärarna att de arbetar på olika sätt. Läraren kan, efter att eleverna läst texten, ge eleverna frågor på texten som de ska svara på. Lärarna kan även ge eleverna frågor om textens innehåll och låta eleverna sammanfatta innehållet skriftligt antingen enskilt eller i grupp. Bearbetning kan även ske genom att läraren ger eleverna i uppgift att göra en tankekarta eller skriva stödord från texten för att sedan med hjälp av dem sammanfatta innehållet. Eleverna upplever att de bearbetar texter genom att de läser texten och om de inte förstår, räcker de upp handen och då hjälper och förklarar läraren. Eleverna beskriver att de pratar om bra respektive dåliga böcker med varandra men att sådana diskussioner inte så ofta äger rum under lektionstid.

Lärarna kan ge eleverna respons på texter som de skrivit som svar på frågor om texten och för de elever som önskar att läsa högt vad de skrivit ges möjlighet till detta. Läraren kan även fråga efter elevernas åsikter när det gäller exempelvis vad som kommer att hända i nästa kapitel i en högläsningsbok.

Eleverna får i stort själva välja sina bänkböcker. Skolan arbetar i stor utsträckning med svenska sagor och i synnerhet de äldre eleverna upplever att de inte blir utmanade i sin läsning när det gäller att hitta rätt nivå på böckerna.

I svenskundervisningen möter eleverna olika texter i form av läroböcker, skönlitteratur, tidningstexter, m.m., däremot var elevproducerade texter exponerade i mycket begränsad omfattning i skolan. Vid kommunikeringen av denna rapport uppger rektorn att elevproducerade texter samlas i en pärm som kallas "Berättelsepärm". Genom att läraren ger eleverna möjlighet att möta olika slags texter, främst texter i läroböcker i svenska och skönlitterära texter, får eleverna i viss mån träna olika lässtrategier.

Lärarnas bedömning och resultatuppföljning görs med hjälp av nationella prov. Bedömningen av elevernas nationella prov i årskurs 3 och 5 görs med stöd av specialpedagoger som även gör diagnoser vid utredningar av enskilda elever. Utöver detta arbete utarbetar varje lärare sina egna metoder för bedömning av elevens läsförståelse. De uppger att de saknar ett gemensamt bedömningsinstrument och uppföljningssystem på skolan. I skolan görs heller ingen analys av undervisningen i svenska med inriktning på läsprocessen.

Eleverna berättar att de får veta hur de ligger till i sin läsprocess genom att gå in på SchoolSoft, ett webbaserat informationssystem, under utvecklingssamtal och genom de nationella ämnesproven. De individuella utvecklingsplaner Brandströmska skolan Ny-löse överlämnat till Skolinspektionen saknar dock skriftliga omdömen i svenska. Vid

kommuniceringen av denna rapport skickade skolan in exempel på skriftliga omdömen som finns datoriserade i SchoolSoft.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i svenska i skolan har ett fysiskt stöd bland annat genom att det finns ett samarbete med kommunbiblioteket. Skönlitterära böcker utöver bänkbok samt elevtexter är dock tillgängliga/exponerade i liten utsträckning i klassrummen för eleverna. Den fysiska miljön behöver dock förbättras med avseende på särskilda läsmiljöer.

Vid granskningen framkommer att lärare undervisar i ämnet svenska utan att ha utbildning i ämnet trots att skolan har tillgång till utbildade lärare i svenska.

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

- skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

I skolan finns skolbiblioteket utlokaliserat på två ställen inom skolan. Eleverna berättar att de använder biblioteket i liten utsträckning, då utbudet av varierande böcker är mycket begränsat. De får inte gå till dessa lokaler på egen hand men i en del klasser tar läraren in bokvagnar. Detta bekräftas även av lärarna och därför utnyttjas i stället ett kommunalt bibliotek som finns i skolans närhet. Stöd i form av it-utrustning finns i form av en dator i varje klassrum samt två datasalar inom skolan.

Svenskundervisningen på skolan bedrivs av lärare med pedagogisk utbildning. Skolan organiseras i ett "teamsystem", där lärarnas tjänstgöring huvudsakligen är förlagd i ett och samma team. Detta innebär att lärare i vissa klasser vid skolan undervisar i ämnet svenska trots att de saknar utbildning i ämnet.

Enligt lärare och rektor söker skolan i ett övergripande perspektiv efter ett bra uppföljningssystem av elevernas kunskapsresultat. Rektor förlitar sig på lärarnas kompetenser och erfarenheter. All personal har dessutom kompetensutvecklats i svenska som andraspråk. I intervjun berättar rektor att studierektor följer upp elevernas resultat i svenska på de nationella proven tillsammans med specialpedagogerna genom specialpedagogernas kontakt med lärarna.

Läsprocessen i naturorienterande ämnen

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolan successivt måste låta eleverna få ett allt större inflytande över sin utbildning.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i de naturorienterande ämnena i Brandströmska skolan Nylöse varierar beroende på läraren och innehåll mellan ett undersökande arbetssätt och en mer i helklass sammanhållen undervisning med lärobok som utgångspunkt.

Läsning av instruktioner m.m. förekommer både i helklass, i par - eller gruppläsning och vid individuellt arbete. Vid en av de klassrumsobservationer som gjordes under granskningsbesöket förekom tematiskt arbetssätt och klassrummet präglades av flerstämmighet.

När eleverna är delaktiga i planeringen sker det genom att de får välja olika aktiviteter inom ett arbetsområde eller redovisningsform, men läraren bestämmer innehåll, arbetssätt, tidsutlägg och arbetsområde.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna i högre grad bör anpassa texter till varje elevs utvecklingsnivå. Eleverna bör också ges möjlighet att efter mognad och intresse bearbeta texter inom de naturorienterande ämnena för att få en djupare läsförståelse av dessa texters specifika innehåll och struktur.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

De texter som förekommer på lektioner i de naturorienterande ämnena är främst faktatexter, beskrivningar, ritningar och elevernas laborations- arbetsböcker. Vid textläsning i de naturorienterande ämnena är det företrädesvis från en lärobok. Instruktionerna läser läraren ofta högt för hela klassen, men det förekommer också att eleverna turas om att läsa högt för varandra i helklass eller i grupp.

Andra texter som används är laborationshäften med instruktioner eller lärarens texter. Ibland används Internet som komplement till faktaböckerna. Elevernas egna texter används inte i undervisningen annat än vid redovisningar. Vid lektionsbesöken hade alla elever samma texter och eleverna uppger att alla i klassen har samma texter/läroböcker.

Lärarna berättar att de ofta använder bilder, egna eller från läroböcker eller gör studiebesök för att bygga upp elevernas förståelse. Eleverna kan även få i uppgift att rita istället för att skriva om texterna. Lärarna berättar att de utför laborationer för att utveckla elevernas förståelse. Eleverna förbereds på olika sätt inför läsning av de texter som förekommer. Det kan vara genom att läraren går igenom nya ord och begrepp innan läsningen. Eleverna läser också texter som inte har bearbetats innan de ska läsas. Läraren talar då om vilka sidor eleven ska läsa och eleverna arbetar sedan enskilt och frågar när de inte förstår. Det vanligaste sättet att arbeta med texter i de naturorienterande ämnena är att eleverna, efter en genomgång av texten, i helklass eller i grupp arbetar med frågor till texten. Därefter skriver eleverna svaren på frågorna oftast enskilt. Lärarna ger respons på vad eleverna skrivit och det förekommer att elever läser upp sina texter i klassen.

Generellt pratar eleverna inte om texterna eller om egna upplevelser i samband med textinnehållet. Om eleverna pratar om innehållet sker det spontant inom gruppen.

Lärarna uppger att de försöker ge svagpresterande elever hjälp och stöd med läsning och bearbetning av text. För högpresterande elever har de inte samma förutsättningar med att ge eleverna möjlighet att läsa fler texter och/eller svårare texter efter eget val. De elever som intervjuats uppfattar att texterna är olika svåra eller lätta. De har i regel inte funderat på eller talat i klassen om att texterna är bra eller dåliga men de uttrycker en önskan om det skulle kunna finnas fler alternativ. Eleverna upplever att det är skillnad på texter i svenska och texter i naturorienterande ämnen. I svenska är det sagor, berättelser och fantasi. I naturorienterande ämnen är det fakta som de skriver av efter att läraren skrivit på tavlan eller läser i lärobok.

Miljö och förutsättningar för undervisningen*Skolinspektionens bedömning*

Skolinspektionen bedömer att rektorn i högre grad behöver ge lärarna i de naturorienterande ämnena möjligheter till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen. Vidare behöver rektorn sträva efter att i organisationen av undervisningen använda lärare med utbildning i de naturorienterande ämnena.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

- skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

Det kommunala biblioteket används sällan i undervisningen i de naturorienterande ämnena och skönlitterära böcker liksom elevtexter inom dessa ämnen finns i liten utsträckning tillgängliga i klassrummen. I varje klassrum finns en dator att tillgå och i skolan finns två datasalar.

Undervisningen i de naturorienterande ämnena på skolan bedrivs inte fullt ut av lärare med pedagogisk utbildning.

De lärare som bedriver undervisning i de naturorienterande ämnena och har utbildning för det, har utbildning i naturorienterande ämnen och matematik. Vid temaarbeten samverkar svensklärare och lärare i naturorienterande ämnen dock har inte någon samverkan eller något utvecklingsarbete om gemensam syn på läsprocessen initierats. Lärarna beskriver, i intervjuer, en önskan av kompetensutveckling inom området elevers läsutveckling i naturorienterande ämnen.

I ärendets slutliga handläggning har utredarna Kristina Eklund och Lena Stadler och undervisningsrådet Marita Bergman deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Marie Karlsson
Undervisningsråd

Kopia till: Stiftelsen för kristen skolverksamhet

Bilaga 1**Bedömningsunderlag**

Den konkreta granskningen och de beslut som Skolinspektionen har fattat utgår från tre bedömningsområden med fokus på läsprocessen: *skolans organisation av undervisningen, skolans bearbetning av och kommunikation kring texten* samt *skolans miljö och förutsättningar för undervisningen*. Dessa kommer från författningstexter och aktuell forskning samt Skolverkets tidigare granskning av läs- och skrivprocessen. Inom de tre områdena har sedan ett antal bedömningskriterier fastställts från Skolinspektionens sida och utgjort grunden för de skolbeslut som formulerats för de 31 skolor som ingått i granskningen.

Skolans organisation av undervisningen

För att bedöma skolans organisation av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån fokus på läsprocessen har Skolinspektionen utgått från två kriterier. Det första handlar om att *undervisningen ska organiseras så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete*. Alla elever ska, enligt författningstext, "få rika möjligheter att samtala, läsa och skriva för att utveckla och få tilltro till sin språkliga förmåga". En viktig aspekt är att språket utvecklas i ett socialt samspel med andra.² Utifrån forskning utgår kriteriet från vikten av en så kallad flerstämmig språkmiljö – det vill säga att alla elevers röster ska göras hörda i tal och skrift.³ En aktiv lärare skapar möjligheter till kommunikation och samverkan mellan lärare och elever samt mellan eleverna. Exempel på detta är att eleverna får arbeta i olika gruppkonstellationer. När en ny text ska läsas är det viktigt att eleverna får göra detta på olika sätt, genom läsning i helklass, grupp/par, genom såväl högläsning som tyst läsning.⁴

Det andra kriteriet handlar om att *undervisningen organiseras och genomförs i samverkan med eleverna*. Bedömningsstödet för detta är att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring samt i undervisningen utgå från varje individs erfarenheter och tänkande. Enligt skollagen ska alla i skolan verka för att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, ska omfatta alla elever.⁵ Elevers motivation till vidare läsning ökar om de ges möjlighet att välja egna texter.⁶

Skolans bearbetning av och kommunikation kring texten

Bedömningsområdet skolans bearbetning av och kommunikation kring texten är granskningens kärna och innehåller flera av de kriterier som fokuserar på undervis-

² Lpo 94, Kursplanen i svenska.

³ Dysthe (1996).

⁴ Se Dysthe (1996), Liberg (1993), Liberg (1996), Liberg (2006), Wiksten Folkeryd - af Geijerstam - Edling (2006).

⁵ Lpo 94, 2.2

⁶ se Molloy (2002), Fast (2007), Olin-Scheller (2006), Smidt (1989).

ningskvaliteten när det gäller själva läsprocessen. De kriterier som utgjort granskningens underlag handlar om att *eleverna möter olika slags texter, texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå, lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten, eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen och varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms.*

Bedömningsunderlaget för kriteriet *eleverna möter olika slags texter* är att eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag, enligt kursplanen i svenska. I de naturorienterande ämnena ska eleverna, enligt kursplanens mål att uppnå i årskurs 5, ha inblick i olika sätt att göra naturen begriplig. Det innebär dels ett naturvetenskapligt sätt med dess systematiska observationer, experiment och teorier, dels det sätt som används i konst, skönlitteratur, myter och sagor.⁷ För att utveckla sin förmåga att förstå texter är det av stor vikt att eleven får möta olika slags texter, skrivna för olika syften.

För kriteriet *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå* utgår Skolinspektionens bedömning från att lärarna ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna utvecklas efter sina förutsättningar. Samtidigt ska eleverna stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.⁸ I forskning framgår att texterna bör väljas efter elevens utvecklingsnivå d.v.s. även ge utrymme för mera krävande texter för att ge förutsättningar för utveckling.⁹

För kriterierna *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten* och *eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* bedömer Skolinspektionen utifrån att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmågan att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska tillägna sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. Eleverna ska kunna anpassa läsningen och arbetet med texten till dess olika syften. Svenskämnet utvecklar tillsammans med andra ämnen i skolan elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Enligt läroplanen ska varje elev utveckla ett rikt och nyanserat språk. Skolan ansvarar för att varje elev behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.¹⁰

Enligt kursplanen för de naturorienterande ämnena ska eleverna utveckla ett kritiskt och konstruktivt förhållningssätt till egna och andras resonemang med respekt och lyhördhet för andras ställningstaganden.¹¹

I forskning framkommer att arbetet med förförståelsen av en text ska hjälpa eleverna att förstå en text. Den är viktig för själva läsningen och även för den tankemässiga bear-

⁷ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

⁸ Lpo 94.

⁹ Se Vygotskij (2001), Appleyard (1990).

¹⁰ Lpo 94.

¹¹ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

betningen av texten. I arbetet med att skapa förförståelse är det också väsentligt att elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter lyfts upp och att texten sätts in i ett meningsfullt sammanhang.¹²

När läraren/eleven ska läsa en ny text är det betydelsefullt att hon/han gör det på olika sätt; läsning för hela klassen, läsning i grupp/par, högläsning och tyst läsning. Högläsning är viktigt i klassrummen, både av lärare och av elever i smågrupper.¹³

Genom bearbetningen av texten ska eleven erhålla en djupare läsförståelse av texten, där elevens kunskaper och erfarenheter ska utvecklas och fördjupas. Bearbetningen rör både textens innehåll och struktur. I en bearbetning av textens innehåll bör utrymme ges för läraren och eleven att sammanfatta innehållet, identifiera budskapet, jämföra texten med andra texter, generalisera, förutse händelseförloppet och värdera texten. I en bearbetning av texters struktur ska eleven få en större medvetenhet om textens syfte, stil och mottagare.¹⁴

För att utveckla sin medvetenhet kring att det finns olika texttyper och olika sätt att läsa bör eleven ges möjlighet att möta olika texter och använda sig av olika lässtrategier. Det är även väsentligt att göra eleverna medvetna om olika texttypers kännetecken i form och språk samt att diskutera vad som är en god respektive mindre god text.¹⁵

Samtalet har stor betydelse för att utveckla förmågan att läsa. I ett textsamtal ges eleverna möjlighet att återberätta och beskriva innehållet, ställa frågor kring innehållet och göra förutsägelser om vad som kan hända. I samband med att de läser och samtar om en text blir elevens tankar formulerade. I en språkmiljö som främjar läsutveckling är det centralt att det finns utrymme för olika uttrycksformer som exempelvis samtal, bildskapande och drama. De olika uttrycksformerna bör ge eleverna utrymme att på olika sätt uttrycka erfarenheter och åsikter om texters innehåll och därmed fördjupa sin textförståelse.¹⁶ Skrivandet är också en central del för att eleverna ska få uttrycka vad de tänker.¹⁷

I kriteriet *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms*, ingår att utgångspunkten för bedömningen av elevernas kunskapsutveckling i svenska och de naturorienterande ämnena är de mål och kriterier som fastställs i de nationella kursplanerna. Till stöd för bedömningen ska lärare även använda de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3, 5 och 9. En dokumentation av elevens kunskapsutveckling i ämnet svenska och naturorienterande ämnen görs i elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Denna ska ge information om hur långt eleven har kommit i sin utveckling i förhållande till de nationella målen och den lokala pedago-

¹² Se Reichenberg (2003) och (2008), Langer (1995), McCormick (1994).

¹³ Se Smidt (2004), Brink (2009), Kuyumcu (2004), Hedeboe (2002).

¹⁴ Se Keene - Zimmermann (1997), Torell red. (2002).

¹⁵ Se Ewald (2007).

¹⁶ Thorson "(2005), Dysthe (1996) Hultin (2009) och (2006).

¹⁷ Løkenstgard Hoe, (2002), Molloy (1996).

giska planeringen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter samt vara ett redskap för ett ökat ansvar för det egna lärandet.¹⁸

Skolans miljö och förutsättningar för undervisningen

För bedömningsområdet som behandlar skolans miljö och förutsättningar för undervisningen i svenska och naturorienterande ämnena fokuserar granskningen på tre kriterier. Den första handlar om att *skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen*. Detta grundar sig övergripande på att rektorn, enligt författningarna, har det yttersta ansvaret för att en fysisk miljö utformas så att den stödjer elevernas inläring.¹⁹ Vidare beskriver forskning att i den fysiska miljön är faktorer som tillgång till olika slags texter, särskilda läsmiljöer och exponering av böcker av vikt. Vidare är tillgången till och användningen av ett bibliotek och bibliotekarier betydelsefull.²⁰

De två andra kriterierna handlar om att *skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen* och att *lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen*. Enligt författningarna gäller att som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten i sin helhet inriktas in på att nå de nationella målen. Rektorn har även ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och till den lokala arbetsplanen. Rektorn har särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolans organisation ska ge förutsättningar för god undervisningskvalitet genom att lärarna har den kompetens som krävs, att det ges möjlighet till kompetensutveckling, tid för pedagogiska samtal m.m.²¹

¹⁸ 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

¹⁹ Lpo 94

²⁰ Langer (2005), Limberg et al (2002), Rosenblatt (2002).

²¹ Lpo 94

Bilaga 2**Referenslista**

- Appleyard JA., (1990), *Becoming a Reader. The experience of fiction from childhood to adulthood.*
- Brink L., (2009), "Bättre läsning och bättre skrivande – men hur? Om grupprocesser och textrörlighet" i Jönsson K. (red), *Bygga broar och öppna dörrar . Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Brink L (2005), "Boksamtal under mellanåren" + "Välja bok" i Kåreland L., (red.), *Modig och stark eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola.*
- Brink L., (2000), *Försvunna bokslukare? Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner.*
- Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning.*
- Dysthe O., (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära.*
- Ejlertsson G., (1996), *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik.*
- Ewald A., (2007), *Läskulturer, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår.*
- Fast C., (2007), *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i mötet med skola och förskola.*
- Gustafsson, J-E. och Rosén, M., (2004), *Förändringar i läskompetens 1991-2001. Forskning i fokus, nr 22. Myndigheten för skolutveckling.*
- Hedeboe B. (2002) *Når vejret læser kalenderen... En systemisk funktionel genreanalyse av skrivepædagogiske forløp*
- Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn (1991), *Forskningsmetodik, om kvalitative og kvantitative metoder.* Lund.
- Hultin E. (2009) *Det ovanliga i vanliga klassrumssamtal i Makt, mening motstånd. Litteraturundervisningens dilemman och möjligheter.*
- Hultin E. (2006) *"Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning"* Örebro Universitet.
- Jönsson K red.. (2009) *Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Keene EO - Zimmermann S (1997) *Mosaic of Thought. Teaching Comprehension in a reader's workshop*
- Kursplaner och betygskriterier för grundskolan 2000
- Kuyumcu E. (2004) *Genrer och stämmor i skolans språkutvecklande arbete" i Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*
- Langer J. (2005) *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*
- Liberg C., (2009), "Svenska elevers läsförmåga" i *Perspektiv på läsning, Svenskläraryrkeförbundet årskrift 2009.*

- Liberg C., (2006), "Elever som textresurser i mötet med skriftspråkliga textvärldar" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.
- Liberg C., (1996), "Läsförståelse" i Gisela Håkansson& Ulrika Nettelbladt red. *Språkförståelse. Rapport från ASLAS höstsymposium Lund 9-11 november 1996*
- Liberg C., (1993), *Hur barn lär sig läsa och skriva*.
- Limberg L., (2002), *Informationssökning och lärande 2002*.
- Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna*.
- Løkensgard Hoel T., (2002), *Skriva och samtala*.
- Malmgren LG., (1997), *Åtta läsare på mellanstadiet. Litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv*.
- McCormick K., (1994), *The culture of reading and the teaching of English*.
- Molloy G., (2002), *Läraren, Litteraturen, Eleven. En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*.
- Olin-Scheller K., (2006), *Mellan Dante och Big brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*.
- Rosenblatt L., (2002), *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*
- Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning. En ämnesdidaktisk studie. Örebro Universitet* (2006).
- Skolverket (2008), *Språket på väg. Ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9*.
- Skolverket (2007), *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007. Rapport nr 304*.
- Skolverket (2007), *Pirls 2006. Läsförståelse hos elever i årskurs 4 – i Sverige och i världen. Rapport nr 305*.
- Skolverket (2006), *Med fokus på läsförståelse. En analys av skillnader och likheter mellan internationella jämförande studier och nationella kursplaner. Skolverkets aktuella analyser*.
- Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Rapport nr 250 och 251*.
- Skolverket (1998), *Läs- och skrivprocessen som ett led i undervisningen. Nationella kvalitetsgranskningar*.
- Smidt J., (2004), *Sjanger og stemmer i norskrommet*.
- Smidt J., (1989), *Seks lesere på skolen. Hva de søkte, hva de fant*.
- SOU 1997:108 (1997) *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*.
- Thorsson S., (2005), *Den dubbla receptionen: om litteratursamtal mellan elever och deras svensklärare*.
- Torell Ö. (red.), *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland 2002*.

Regeringsbeslut U97/4444/S. Regeringens uppdrag till Statens skolverk angående nationella kvalitetsgranskningar år 1998.

Reichenberg M., (2008), *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*.

Reichenberg M., (2006), "Att läsa mellan och bortom raderna" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.

Reichenberg M., (2000), *Röst och kausalitet i lärobokstexter: en studie av elevers förståelse av olika textversioner*

Vygotskij L.S., (1934/2001), *Tänkande och språk*.

Wiksten Folkeryd J. - af Geijerstam Å. - Edling A., (2006 A) "Textrörlighet – hur elever talar om egna och andras texter" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.